

კონსტანტინე ბრეგაძე

Konstantine Bregadze

თსუ შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი
TSU Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

ომის თემა გერმანულ და ქართულ ლიტერატურულ
ბაროკოში

(ანდრეას გრიფიუსი და დავით გურამიშვილი)

Theme of War in the German and Georgian Baroque Literature
(Andreas Gryphius and Davit Guramishvili)

DOI: <https://doi.org/10.62119/lr.45.2025.10028>

The fierce Thirty Years' War in 17th century Germany (1618-1648) and the internal political chaos in 18th century Georgia (political fragmentation), the foreign aggression of the Ottoman Empire and the Kingdom of Iran against Georgia became the subject of poetic creativity, in particular, in the works of the famous German Baroque writer Andreas Gryphius (1616-1664) and the poem "Davitiani" by the representative of Georgian Baroque, Davit Guramishvili (1705-1792). War is considered here as an apocalyptic event that not only destroys the homeland politically and economically but also war is regarded as a universal catastrophe, because it destroys all perspectives on human existence, making the course of history lose its meaning. The lyrical characters of these authors reflect this hopelessness and meaninglessness with the baroque characteristic of Baroque, the deep sense of vanity, and the high style of Baroque poetry (genus grande), which makes the theme of war more apocalyptic than apocalypse itself.

Thus, if Gryphius' sonnet "Thränen des Vaterlandes. Anno 1636" is set within the framework of the thirty-year war, where the apocalyptic visions of an objective universal catastrophe and the expectation of this apocalypse are conveyed, then in Guramishvili's lyrical poem we have reflections on the subjective existential fate, which is caused by a priori objective existences - political destabilization (historical factor) and the perfidy of "life" and "exis-

tence", that is, by the spontaneity and unpredictability of existence (ontological factor) - "it is not in the hands of the one who holds it, but if you hold it with a fist". And here, the subjectivism of the lyrical hero of Guramishvili's poem, i.e. his subjective reflections on his existence, suddenly turns into an objective existential situation, namely, using Sartre's terminology, the existence of the lyrical hero of "Davitiani" can be perceived as "being" (Fr. en-soi, Germ. An-sich-ein, Existenz) and "essence" (Fr. pour-soi, Germ. Für-sich-sein, Essenz) in the objectively given dialectic (Galle, 2009, p. 20; Seibert, 1997, p. 128), e. i. in the objectively given dialectic of existence and being when first there are existing and its ontological data, and then the personal existence of a person written in these data. Therefore, a priori we have an existential situation, when the existing and its ontological data always precede and forego the person (respectively, the lyrical hero of "Davitiani") and his private existence, and these ontological data (for example, birth, death, historical existence, temporality, transience, impermanence, etc.) appear to a person (respectively, the lyrical hero of "Davitiani") as they are already written in advance, as they already exist beforehand.

საკვანძო სიტყვები: ომი, ქართული ბაროკო, გერმანული ბაროკო, დავით გურამიშვილი, ანდრეას გრიფიუსი

Key Words: War, Georgian Baroque, German Baroque, David Guramishvili, Andreas Gryphius

„რამეთუ ომი საშინელი და საზარელი მონსტრია“.
(*ჰ. ი. ქრ. გრიმელსჰაუზენი*)
„Was Krieg vor ein schreckliches und grausames
Monstrum seye“. (*H. J. Ch. Grimmelshausen*)

შესავალი

მე-17 საუკუნის გერმანიაში მძვინვარე ოცდაათწლიანი ომი (1618-1648) და მე-18 საუკუნის პირველი მესამედის საქართველოში არსებული შიდა პოლიტიკური ქაოსი (პოლიტიკური დაქუცმაცებულობა) და ოსმალეთის იმპერიისა და ირანის სამეფოს საგარეო აგრესია საქართველოს, კერძოდ, ქართლისა და კახეთის სამეფოების მიმართ პოეტურ შემოქმედებათა თემად იქცა, კერძოდ, გერმანული ლიტერატურული ბაროკოს ერთ-ერთი უმთავრესი წარმომადგენლის, ანდრეას გრიფიუსის (1616-1664) ლირიკაში და ქართული ლიტერატურული ბაროკოს უმთავრესი წარმომადგენლის, დავით გურამიშვილის (1705-1792) ლირიკულ-ისტორიულ პოემაში „დავითიანი“.¹ ომი ორივე ავტორთან განხილულია ისეთ აპოკალიფსურ მოვლენად, რომელიც არა მხოლოდ საკუთარ სამშობლოს ანადგურებს პოლიტიკურად და ეკონომიკურად, არამედ ომი გააზრებულია ზოგადსაკაცობრიო კატასტროფად, ვინაიდან იგი თითქმის ყველანაირ პერსპექტივას უსპობს ადამიანის ეგზისტენციას, ხოლო ისტორიის მსვლელობას უკარგავს ყოველგვარ საზრისს. აღნიშნულ ავტორთა ლირიკული გმირები სწორედ ამ უპერსპექტივობასა და უსაზრისობას რეფლექტირებენ ბაროკოსთვის დამახასიათებელი *ვანიტალურობით* (ე. ი. ამაოების ღრმა განცდით შეპყრობილნი) და ბაროკოს პოეზიისათვის დამახასიათებელი მაღალი სტილით (*genus grande*), რაც ომის თემას რეალურ აპოკალიფსზე აპოკალიფსურს ჰხდის.

¹ ის, რომ სრულიად ლეგიტიმურია საუბარი და მსჯელობა *ქართულ ლიტერატურულ ბაროკოზე*, ეს დიდი ხანია დასაბუთებულია გ. გაჩეჩილაძისა („ბაროკოს პრობლემა და ქართული ლიტერატურათმცოდნეობის ამოცანები“, [1972]) და ი. კენჭოშვილის („ქართული ავთენტური ბაროკო“ [1973]) ნაშრომებში (ნაჭყებია, 2009, გვ. 151), ასევე, მ. ნაჭყებიას გამოკვლევებში (ნაჭყებია, 2009; ნაჭყებია, 2022).

ოცდაათწლიანი ომი (1618-1648) გერმანიასა და ევროპაში

მარტინ ლუთერის გარდაცვალების წელსვე (1546) გერმანიაში (და, ზოგადად, ევროპაში) აგორდა რელიგიური ომები კათოლიკეებსა და პროტესტანტებს შორის. ეს რელიგიური ომები ნელ-ნელა პოლიტიკურ ომებში გადაიზარდა და მე-17 საუკუნეში, 1618 წელს გაჩაღდა კიდევ ე. წ. *ოცდაათწლიანი ომი*, რომელიც იყო პირველი საერთოევროპული ომი და რომელიც საბოლოოდ ვესტფალიის ზავით (1648) დასრულდა. თუმცა ომები ევროპაში ამის შემდგომაც, მთელი მე-17 საუკუნის მანძილზე და მე-18 საუკუნის დასაწყისშიც მძვინვარებდა - ჩრდილოეთის ომი (1655-1660), საფრანგეთ-ჰოლანდიის ომი (1672-1678), გერმანიის რაიხის დიდი ომი ოსმალეთის წინააღმდეგ (1683-1699), ომი ესპანეთის მემკვიდრეობისათვის (1701-1714), მეორე ჩრდილოეთის ომი [1700-1721] (Niefanger, 2006, p. 27; Meid, 2009, p. 9-10). ასე რომ, ომი მთელს ბაროკოს ეპოქას მსჭვალავს, ეპოქის თანამდევნი მოვლენაა.

ძირითადად მიწათმოქმედებასა და სოფლის მეურნეობაზე ორიენტირებული გერმანიის ეკონომიკა ოცდაათწლიანი ომის გამო სრულიად მოიშალა. საომარ მოქმედებებს დაერთო მასობრივი შიმშილი და ეპიდემიები (მათ შორის, შავი ჭირის). ომის მანძილზე გერმანიის მოსახლეობა 5-7 მილიონით შემცირდა – 15-17 მილიონიდან 10-11 მილიონზე დავიდა (Sörensen [Hg.], 2002, p. 117; Meid, 2009, p. 8).

1648 წლის ვესტფალიის ზავის თანახმად, მთელი გერმანიის ტერიტორიაზე ჩამოყალიბდა 200-მდე მსხვილი და მცირე გერმანული სამეფო-სამთავრო, ასევე, დამოუკიდებელი ქალაქი-სახელმწიფოები (მაგ., მაინის ფრანკფურტი, ჰამბურგი და სხვ.), ხოლო გერმანელმა პროტესტანტმა მთავრებმა და ჰერცოგებმა საბოლოოდ განიმტკიცეს სრული დამოუკიდებლობა ვენაში მჯდომი ჰაბსბურგთა დინასტიის გერმანელი კათოლიკე კაიზერისაგან, ვისი პოლიტიკური ძალაუფლებაც მთელს გერმანიაზე საბოლოოდ განეიტრალებულ და გაუქმებულ იქნა (Sörensen [Hg.], 2002, p. 117).

პოლიტიკურად და ტერიტორიულად დაქუცმაცებული, ეკონომიკამოშლილი და გაღარიბებული გერმანია ოცდაათწლიანი ომის შემდეგ აღარ იყო წამყვანი პოლიტიკური მოთამაშე, მე-17 საუკუნეში ევროპის კონტინენტზე პოლიტიკურ და კულტურულ ცხოვრებას ტონს უკვე საფრანგეთი და ბურბონთა სამეფო საგვარეულო აძლევდა.

ანდრეას გრიფიუსის სონეტი „მამულის ცრემლები. Anno 1636“

ოცდაათწლიანი ომის საშინელებებს იმთავითვე გამოეხმაურნენ გერმანელი ბაროკოს მწერლები, მაგ., გერმანული ლიტერატურული ბაროკოს პოეტიკის ფუძემდებელი მარტინ ოპიცი (1597-1639), რომელმაც ვრცელი პოემა უძღვნა ამ ომის თემას, სახელწოდებით „ნუგეშის-მცემელი ლექსები საზარელი ომისას“ („TrostGedichte In Widerwertigkeit Deß Krieges“) (1633) (Meid, 2009, p. 171) და გერმანული ბაროკოს რომანის გამორჩეული ავტორი, ჰანს იაკობ ქრისტოფ გრიმელსჰაუზენი (1621-1676), რომლის სატირულ პიკარო-რომანში „თავგადასავლების მოყვარული სიმპლიცისიმუს გერმანელი“ („Der abentheuerliche Simplicissimus Teutsch“) (1668) ვრცლადაა თემატიზებული და აღწერილი ოცდაათწლიანი ომის საშინელებანი (Niefanger, 2006, p. 214).

როგორც უკვე შევნიშნეთ, აღნიშნულ თემატიკაზეა ანდრეას გრიფიუსის სონეტიც „მამულის ცრემლები. Anno 1636“ („Thränen des Vaterlandes. Anno 1636“), რომელიც შევიდა მის პირველ სონეტების კრებულში „ქალაქ ლისას სონეტები“ („Lissaer Sonette“) (1637):

„Wir sind doch nunmehr ganz, ja mehr denn ganz verheeret!

Der frechen Völker Schar, die rasende Posaun

Das vom Blut fette Schwert, die donnernde Karthaun

Hat aller Schweiß, und Fleiß, und Vorrat aufgezehret“.

[„ჩვენ სრულიად, სრულიად, გავნადგურდით, გავუდაბურდით!

დაგეშილ ხალხთა ხროვამ (იგულისხმება გერმანიის ტერიტორიაზე მეზრძოლი სხვადასხვა ქვეყნის არმიები - კ. ბ.), შემზარავმა ბუკმა და ნაღარამ,

სისხლით გასიებულმა მახვილმა, მგრგვინავმა ზარბაზნებმა სრულიად წაღეკეს ის, რაც ოფლით, შრომით, გარჯით იყო მოპოვებული“].

„Die Türme stehn in Glut, die Kirch' ist umgekehret.

Das Rathaus liegt im Graus, die Starken sind zerhaun,

Die Jungfern sind geschänd't, und wo wir hin nur schau'n

Ist Feuer, Pest, und Tod, der Herz und Geist durchfähret“.

[„კომკები ცეცხლის ალშია გახვეული, ეკლესიები
ჩამონგრეული, ჩამოქცეული.

რატჰაუსი, ქალაქის საბჭოს შენობა, ნაცარშია ჩაფლული,
ძლიერნი აკაფეს,

ქალწულებს ნამუსი აჰხადეს, სადაც არ უნდა გაიხედო,
ყველგან სულისშემძვრელი ცეცხლი, შავი ჭირი და
სიკვდილი მძვინვარებს“].

„Hier durch die Schanz und Stadt rinnt allzeit frisches Blut.
Dreimal sind schon sechs Jahr, als unser Ströme Flut
Von Leichen fast verstopft, sich langsam fort gedrungen“

[„აქ ციხე-სიმაგრეების სათოფურებიდან, გალავნების
ნასვრეტებიდან გაუთავებლად მოთქრიალებს ახლადდაქცეული
სისხლი, ქალაქის ქუჩებში გაუთავებლად მოედინება
ახლადდაღვრილი სისხლი.

უკვე სამჯერ ექვსი წელიწადია (*მინიმუმ აპოკალიფსურ
მხეცის ნიშანზე, სამ ექვსიანზე - ვ. ბ.*), რაც ჩვენი მდინარეების
კალაპოტები გვამებითაა ამოვსებული“] (*Deutsche Gedichte...*,
1976, p. 89-90).¹

სონეტი, ერთი შეხედვით, თითქოს მხოლოდ ომის საშინელებებს
აღწერს ღრმა პოეტური განცდით – ნგრევა, ხანძრები, ხოცვა-ჟლეტა,
გაუპატიურება, ძალადობა, მარცვა-გლეჯა, სიკვდილი, შიმშილი, ეპი-
დემიები, რაც (აღწერა) სონეტის ტექსტში კიდევ უფრო გაძლიერებუ-
ლია ტექსტის რეციპიენტის ოპტიკურ და აკუსტიკურ აღქმებზე ეფექ-
ტური ვერბალური ზემოქმედებით – ჰიპერბოლიზებული შესიტყვებე-
ბი, ექსპრესიული ბგერწერა, მაგრამ სონეტში, ამავდროულად, მინიმ-
უმებით განზოგადებულია პოლიტიკური, რელიგიური, სოციალური,
ეკონომიკური, ინსტიტუციონალური, ინფრასტრუქტურული და დე-
მოგრაფიული კატასტროფანი, რაც *მამულს* („ფატერლანდ“/ „Vaterland“),
ანუ გერმანიას დაატყდა თავს. ეს კი ნიშნავს გერმანიის სახელმწიფო-
ებრიობისა და ცივილიზებულობის სრულ მოშლას: კერძოდ, სონეტის
მიხედვით, ომმა გამოიწვია პოლიტიკურ-ეკონომიკური სტრუქტურის
სრული ნგრევა – „სრულიად წალეკეს ის, რაც ოფლით, შრომით, გარ-
ჯით იყო მოპოვებული“; სამოქალაქო ინფრასტრუქტურისა და სახელ-
მწიფო ინსტიტუციების მოშლა – „კომკები ცეცხლის ალშია გახვეული“,

¹ სტატიაში მოყვანილი ა. გრიფიუსის სონეტის ბჭკარედული თარგმანი ჩემია (ვ. ბ.).

„რატკაუსი, ქალაქის საბჭოს შენობა ნაცარშია ჩაფლული“; რელიგიური ინფრასტრუქტურისა და საკრალური ინსტიტუციის, ეკლესიის დამბოზა – „ეკლესიები ჩამონგრეული, ჩამოქცეული“. შემდგომ: ომი არ ცნობს სოციალურ კლასსა და სტატუსს, ომის საშინელება სოციაუმის ყველა წარმომადგენელს მისწვდა, ყველა მათგანი დააზარალა – „ძლიერნი აკაფეს, ქალწულებს ნამუსი აჰხადეს“; გერმანიის მოსახლეობა დემოგრაფიული კატასტროფის წინაშე აღმოჩნდა – „აქ ქალაქის ქუჩებში გაუთავებლად მოედინება ახლადდაღვრილი სისხლი“, „ჩვენი მდინარეების კალაპოტები გვამებითაა ამოვსებული“.

აქვე მნიშვნელოვანია სონეტის სათაურში გამოტანილი *მამულის* („Vaterland“) კონცეპტი, რაც არა მხოლოდ *ნაციონალური* სემის შემცველია და *გერმანელობაზე* მიანიშნებს, არამედ *პოლიტიკურ* სემასაც შეიცავს: კერძოდ, ამ ომში *მამულის* დამბოზა გრიფიუსისთვის (თუ სონეტის ლირიკული გმირისთვის) ნიშნავს ერთიანი გერმანული პოლიტიკური სხეულის, ერთიანი გერმანული სახელმწიფოს სამუდამოდ თუ არა, დიდი ხნით დამბოზას. და მართლაც, ეს იყო გრიფიუსის, თითქოსდა, ერთგვარი პოეტური წინასწარმეტყველება: თუ გადავავლებთ თვალს გერმანიის ისტორიის დენას ოცდაათწლიანი ომის დამთავრებიდან მოყოლებული, გერმანია და გერმანელი ერი 200 წელზე მეტ ხანს პოლიტიკურად დაშლილი და დაქუცმაცებული იყო, ვიდრე 1871 წელს რკინის კანცლერმა ოტო ფონ ბისმარკმა ისევ არ გააერთიანა გერმანია ერთიან პოლიტიკურ სხეულად და ვიდრე ერთიანი გერმანული რაიხის ფარგლებში გერმანელი ერი არ ჩამოყალიბდა ე. წ. „შტატსნაციონ“-ად, ანუ თანამედროვე *სახელმწიფო-ერად*, კონსოლიდირებულ *პოლიტიკურ ერად*.

სონეტის ბოლო, მეოთხე სტროფში (მეორე ტერცეტში) კი განვითარებულია *ტაბუირების* მოტივი, რითაც ერთგვარად ნაწინასწარმეტყველება მომავალი აპოკალიფსური მოვლენები:

„Doch schweig ich noch von dem, was ärger als der Tod,
Was grimmer denn die Pest, und Glut und Hungersnot,
Daß auch der Seelen Schatz so vielen abgezwungen“

[„მაგრამ მასზედ კი ვდუმვარ (*ტაბუირება* - კ. ბ.), რაც
სიკვდილზე უფრო საშინელია,
რაც შავ ჭირზე უფრო საზარელია, რაც ცეცხლსა და
შიმშილზე უარესია,

მასზედ ვდუმვარ, რაც მრავალთა სულთა კიდევ უფრო
შეადრწუნებს და გააოგნებს“] (Deutsche Gedichte..., 1976, p. 90).

ამ თვითდადუმებითა და ტაბუირებით საინტერესოა, კიდევ რომელ უფრო დიდ კატასტროფაზე უნდა მიაწინებდეს ავტორი, ვიდრე ეს ომია და ამ ომით გამოწვეული საშინელებანი?! როგორც ჩანს, ეს არის მინიშნება კიდევ უფრო დიდ, სამყაროულ კატასტროფაზე, საკაცობრიო კატასტროფაზე, კერძოდ, *აპოკალიფსისზე*. ეს აპოკალიფსისი კი მინიშნებულია სონეტის მესამე სტროფში ფრაზით - „უკვე სამჯერ ექვსი წელია“ („Dreimal sind schon sechs Jahr“). ფრაზა „სამჯერ ექვსს“ აქვს როგორც *ისტორიული*, ისე *რელიგიურ-ესქატოლოგიური* შინაარსი: 1. *სამჯერ ექვსი*, ანუ თვრამეტი წელი გულისხმობს, რომ სონეტის დაწერის მომენტისთვის, 1636 წლისთვის უკვე მართლაც *სამჯერ ექვსი*, ე. ი. თვრამეტი წელია გასული ომის დაწყებიდან და 18 წელია რაც *მამულში*, ანუ გერმანიაში მძვინვრებს ეს ომი, რომელიც 1618 წელს დაიწყო; 2. *სამჯერ ექვსი*, ვითარცა *სამი ექვსიანი*, რაც მიაწინებს იოანე ღვთისმეტყველის გამოცხადებაში ნახსენებ *სამ ექვსიანზე* (Niefanger, 2006, p. 129), რაც არის აპოკალიფსური *მხეცის*, ანუ *სატანის*, *ანტიქრისტეს* ნიშანი, რიცხვი „ექვსასამოცდაექვსი“. სწორედ ამ ნიშნის მატარებელი ანტიქრისტეა ის, ვინც იოანეს გამოცხადების მიხედვით, იესო ქრისტეს მეორედ მოსვლამდე გაბატონდება დედამიწაზე.

ამგვარად, ამ „აპოკალიფსური“ მინიშნებით გრიფიუსი, ვითარცა ახალი ჟამის პოეტი-წინასწარმეტყველი, სონეტში არა მხოლოდ გოდებს ისტორიული *მამულის*, გერმანიის პოლიტიკურ და ისტორიულ კატასტროფაზე, არამედ ერთგვარად წინასწარმეტყველებს, პროგნოზირებს ზოგადსაკაცობრიო გარდაუვალ აპოკალიფსურ კატასტროფასა და ისტორიის უპერსპექტივობას. ამით კი ინტენციურებულია, ზოგადად, ბაროკოს ლირიკისათვის დამახასიათებელი ე. წ. *ვანიტალორობა*, ანუ ამაოებისა და წარმავლობის შეუქცევადი და გაუნელებელი განცდა, რაც სონეტის ავტორსა თუ სონეტის ლირიკულ გმირში საბოლოოდ გაამძაფრა ამ *ოცდაათწლიანმა ომმა*. ეს *ვანიტალორობა* კი ავტორისა თუ ლირიკული გმირისთვის საბოლოოდ გადაიზრდება გარდაუვალი აპოკალიფსისის მოლოდინში, რაც ერთხელ და სამუდამოდ აუქმებს ღვთისადმი სასოებას, ქრისტიანულად გაგებული სასუფეველის რწმენას, *ხსნის* პერსპექტივას და აძლიერებს *რელიგიურ სკეფსისს*, რაც (რელიგიური სკეფსისი), აპოკალიფსისის მსგავსად, უფრო დიდი საშინელებაც კია, ვიდრე *მამულში*, გერმანიაში მძვინვარე ომი

(Niefanger, 2006, p. 129). ამიტომაცაა, რომ სონეტის ფინალში სწორედ ამ ომით გამოწვეული პრივატული *რელიგიური სკეფსისისა* და *აპოკალიფსისის* წინარეგანცდის გამხელაც არ სურს ლირიკულ გმირს, რათა მოყვასი (შესაბამისად, მკითხველი, მსმენელი) არ დაბრკოლდეს რწმენაში – „მასზედ ვდუმვარ, რაც მრავალთა სულთა კიდევ უფრო შეაძრწუნებს და გააოგნებს“.

ამიტომაცაა, რომ იოანეს გამოცხადებისაგან განსხვავებით, გრიფიუსის სონეტის ტექსტში *აპოკალიფსისი* ცალსახად კატასტროფული მოვლენაა, ცალსახად სამყაროსა და კაცობრიობის აღსასრულია და არა კაცობრიობისა და ქრისტიანული სამყაროს *ხსნა* და ტრიუმფი, ვინაიდან გამოცხადების ტექსტისაგან განსხვავებით სონეტის არც მთელს ტექსტში და არც ტექსტის ფინალში არანაირი პოზიტიური პერსპექტივა არ იკვეთება, კერძოდ, არც ქრისტეს ტრიუმფალური მეორედ მოსვლაა მინიშნებული, არც ანტიქრისტეს სამუდამო დანარცხება და დამარცხება და არც მარადიული ზეციური სამეფოს დაფუძნება, არამედ ხაზგასმულია ცალსახად ცუდი წინათგრძნობა, რომელიც ტაბუირებულია („მასზედ ვდუმვარ, რაც მრავალთა სულთა კიდევ უფრო შეაძრწუნებს და გააოგნებს“) და კოდირებულია ციფრთა კომბინაციით „უკვე სამჯერ ექვსი წელიწადია“ („Dreimal sind schon sechs Jahr“).

„ქართლის ჭირი“ და სუბიექტის ეგზისტენციის პრობლემატიკა „დავითიანში“

ანდრეას გრიფიუსისაგან განსხვავებით, დავით გურამიშვილთან ომის ფენომენი უფრო მეტად *სუბიექტურადაა* გააზრებული, ვიდრე *ობიექტურად*: მიუხედავად იმისა რომ გურამიშვილი „დავითიანში“ >>ობიექტურად<< აღწერს მე-18 საუკუნის პირველი მესამედის საქართველოს ისტორიულ რეალიებს, სწორედ ამ ობიექტურობის ფონზე წამოიწევს წინ ლირიკული გმირის სუბიექტური ეგზისტენციური პრობლემატიკა. ეს გარემოება თვით ჟანრობრივ არჩევანზეც აისახა: თუკი გრიფიუსი მიზანმიმართულად ირჩევს *სონეტის* ლირიკულ ფორმას, სადაც მეტი გასაქანი ეძლევა ობიექტურ, დისტანცირებულ რეფლექსიას, განზოგადებულ, შემაჯამებელ ეთიკურ თუ რელიგიურ დასკვნასა და პოეტურ პროფეტულობას, მაშინ გურამიშვილი ლიტერატურულ მედიუმად ირჩევს *ლირიკულ პოემას* და მასში, შეიძლება ითქვას რომ, უკიდურესი სუბიექტურობით ასახავს, როგორ ზემოქმედებს მასზე (თუ თავის ლირიკულ გმირზე), როგორც კონკრეტულ სუ-

ბიექტზე, საკუთარი ქვეყნის პოლიტიკური ბედუკუდმართობა: „მო, ყური მიგდე, მოგიტხრობ ტყვედ ჩემსა წამოყვანასა. / **ქვეყნის წახდენის მიზეზით** ვსცხოვრობდი სხვის ქვეყანასა, / სადაც უხმობენ სახელად, ქსნის ხევზე, ლამისყანასა“ (გურამიშვილი, 2017, გვ. 72).

იმჟამინდელი საქართველოს, კერძოდ, ქართლისა და კახეთის სამეფოთა პოლიტიკური დილემა კი ის იყო, რომ ამ ქართულ სამეფოებს, ერთი მხრივ, გარედან მუდმივად ემუქრებოდა სამხედრო-პოლიტიკური აგრესია, კერძოდ, ოსმალეთისა და ირანის დამპყრობლური პოლიტიკა, რასაც (ამ დილემას) ზედ დაერთო პეტრე პირველის ახლად-გამომცხვარი რუსეთის იმპერიის მიერ შემუშავებული სამხრეთის მიმართულების საიდუმლო ექსპანსიონისტური გეგმა, რაშიც პეტრე პირველმა მოტყუებით ჩაითრია რუსეთის დახმარებაზე მეოცნებე და მოიმედე ქართლის მეფე ვახტანგ მეექვსე, რომელსაც გულუბრყვილოდ ეგონა, რომ რუსეთის დახმარებით თავს დააღწევდა ირან-ოსმალეთის ბატონობას. რუსეთის ეს საიდუმლო გეგმა ირანის დაკავებასა და დაპყრობას, შემდგომ კი აქედან ინდოეთზე გასვლასა და აზრემუმის გზის კონტროლს გულისხმობდა. სწორედ ორპირი და მუხანათი პეტრე პირველისაგან ამ გეგმის შეუსრულებლობის მსხვერპლი შეიქნა ვახტანგ მეექვსე და მასთან ერთად ქართლის სამეფო: კერძოდ, პეტრე პირველმა ვახტანგ მეექვსე შეაგულიანა, ირანის წინააღმდეგ ლაშქარი გამოეყვანა და შემდგომ თავისი ჯარის მიშველებასაც დაჰპირდა. ქართლის მეფე წამოეგო რუსის იმპერატორის პროვოკაციას, მეფე ვახტანგმა 40 ათასიანი ლაშქარი გამოიყვანა და ამაოდ ელოდა პეტრე პირველს განჯაში რამდენიმე დღე. ამასობაში კი თავად იმპერატორი ასტ-რახანიდან უკან პეტერბურგს გაბრუნდა, უცებ გადაწყვიტა რა, რომ ირანზე გალაშქრება ამჯერად არ ივარგებდა (ჯავახიშვილი, 1998, გვ. 401-404).¹ მეორე მხრივ კი, ქართლისა და კახეთის სამეფოები მუდმი-

¹ შდრ.: „ტიროდენ, ამას იტყოდენ: ახლა არს ჩვენი დავსება! / ვერ მოგვიხდების კარგათა ამდენი წყვეტა, ტმასება. / მესამე (ანუ, რუსეთი – კ. ბ.) კიდევ მოიბა, ორი საბელი (ანუ, ოსმალეთი და ირანი – კ. ბ.) თავს ება. / სამი ვეშაპი ერთს ლომსა აწ ვითარ მოთავსება?!“ (გურამიშვილი, 2017, გვ. 42). ასევე შდრ.: „განა სპარსეთს კი შეეძლო საქართველოსთვის მისი მოქმედება ეპატიებინა? სპარსეთის შაჰს ვახტანგ მეფეზე მოახსენეს: ის იმდენად „არის მტერი შენი“, რომ „ეყმო ხელმწიფესა რუსეთისასა“ და „ამოსწყვიტა რჯულისა შენისა მოსავნიო“. საქართველო გადიდებისა და გაძლიერების მაგიერ მტრის სათარემოდ გახდა: ქართლი აოხრდა და ოსმალებს ჩაუვარდა ხელში, ლეკებმა ხალხს ცარცვა-გლეჯა დაუწყეს. ვახტანგ მეფეს, პეტრე I-საგან ასე მოტყუებულსა და ყოვლად უმწუოდ მიტოვებულს, საქართველოდან გახიზვნის მეტი ალარაფერი დარჩენოდა. ქართლში ოსმალები გაბატონდნენ“ (ჯავახიშვილი, 1998, გვ. 404).

ვად ჩათრეულნი იყვნენ შიდაპოლიტიკურ კონფლიქტებში, რაც კიდევ უფრო აძლიერებდა ამ სამეფოთა ერთმანეთისაგან დისტანცირებას, გაუცხოებას და მათს შინაგან პოლიტიკურ დაქუცმაცებულობას. ამ ორმა ფაქტორმა კი იქამდე მიიყვანა ქვეყანა, რომ ბოლოს გაუქმდა ქართლისა და კახეთის სამეფოთა პოლიტიკურობა, კერძოდ, გაუქმდა მათი დამოუკიდებელი (თუ ნახევრად დამოუკიდებელი) სახელმწიფოებრიობა, ქართლსა და კახეთში დამყარდა უმეფობა და ქართლი და კახეთი გადაიქცნენ ოსმალეთისა და ირანის შემადგენელ პროვინციებად:

„თურქი, სპარსი, ლეკი, ოსი, ჩერქეზ, ღლიღვი, დიდო, ქისტი, სრულად ქართლის მტერნი იყვნენ, ყველამ წაკრა თვითო ქიშტი! მერმე შინათ აიშალნენ, ძმამ მოუდვა ძმასა ყისტი; თავის თავსა ხმალი იცეს, გულთა მოიხვერდრეს ხიშტი. [...]

რაც მოგახსენე, მოგგვარა ჩვენ ერთმანეთის ბრძოლამა!
ქართლი ოსმალომ დაიპყრა, კახეთი ლეკთა მოლამა;
მით ჩვენმან სისხლმან ნაღვარმან ხევნები სულ ამოლამა.
სუნით მოიცვა მთა-ბარი ჩვენის მკვდრის მძორთა ყროლამა!“
(გურამიშვილი, 2017, გვ. 30, 72).¹

როგორც ზემოთ შევნიშნე, „დავითიანში“ ეს ისტორიული გარემოებანი >>ობიექტურადაა<< გადმოცემული, მაგრამ გურამიშვილისთვის (თუ მისი ლირიკული გმირისთვის) მნიშვნელოვანია, ამ რეალების ფონზე გადმოსცეს არა საკუთარი ქვეყნის (თუ ქვეყნების – ქართლი, კახეთი) პოლიტიკური კატასტროფით გამოწვეული პატრიოტუ-

¹ შდრ.: „საქართველო, განსაკუთრებით აღმოსავლეთი, მტრების სათარეშოდ იქცა. ჯერ ოსმალეთი, შემდეგ ნადირშაჰის დროს სპარსელები სძარცვავდნენ და აოხრებდნენ ქვეყანას. აღმ. საქართველოს სახელმწიფოებრივი მანქანა მთლად მოშალეს, ყოველგვარი ადგილობრივი დაწესებულება მოსპეს და ჯერ ოსმალთა ფაშები, შემდეგ სპარსეთის ვეჯილები განაგებდნენ საქმეს“ (ჯავახიშვილი, 1998, გვ. 404-405); ასევე შდრ.: „გაძლიერდა „ტყის სყიდვა“, შური და სხვა ბოროტებანიც. დაცარიელებულ ქვეყანაში, როგორც ჩანს, გარეული ნადირიც მომრავლებულა და ღონემიხდილი შეთხელებული მოსახლეობისათვის შეუტევია. ყოველივე ამას დაერთო სასტიკი ეპიდემიები. რუსეთს გადახვეწილ ქართლის მეფეს (ანუ ვახტანგ VI – კ. ბ.) ღონე არ შესწევდა რეალური დახმარება აღმოეჩინა თავისი ქვეყნისათვის. კახეთის მეფე ქართლს გასაგლეჯად უმიზნებდა. ერთსულოვნება არც ქართველ თავადებს შორის იყო: ყოველი თავადი საკუთარი სათავადოს ინტერესებიდან გამოდიოდა და მათი პოლიტიკური მსოფლმხედველობა ვიწრო თავადური ინტერესებით იფარგლებოდა“ (ნარკვევები..., 1976, გვ. 440).

ლი სევდა (თუმცა, ეს სევდაც ძალაშია), არამედ გადმოსცეს საკუთარი ქვეყნის პოლიტიკური კატასტროფით გამოწვეული სუბიექტური ეგზისტენციური კატასტროფა: „მო, ყური მიგდე, მოვითხოვ ტყვედ ჩემსა წამოყვანასა. / ქვეყნის წახდენის მიზეზით ესცხოვრობდი სხვის ქვეყანასა, / სადაც უხმობენ სახელად, ქსნის ხევზე, ლამისყანასა“ (გურამიშვილი, 2017, გვ. 72).

პოემაში შემდგომ ეს დისკურსი – საკუთარი ქვეყნის პოლიტიკური კატასტროფით გამოწვეული სუბიექტური ეგზისტენციური კატასტროფა – კიდევ უფრო გაღრმავებულია თავში „დავით გურამის შვილისაგან საწუთოს სოფლის სამდურავი“, სადაც სუბიექტური ეგზისტენციის პრობლემატიკა კონკრეტული ისტორიული სიბრტყიდან უკვე ზოგადონტოლოგიურ სიბრტყეზეა გადმოტანილი:

„ნუ მიენდობი, საწუთო მტყუვანი არს და უპირო!
არ დაიჭირვის ხელშია, რაგინდ რომ ბჭალი უჭირო;
დღეს რომე ლხინი მოგაგოს, ხვალ ვერ მოუღრჩე უჭირო,
ამად სჯობს, ხორცი უვარჰყო, სულსა ულოცო, უწირო. [...]

ამად ვემდური საწუთოს, თორემ სხვა რა მაქვს სადაო?
სად მომიყვანა სად მყოფი, კიდევ მივეყვარ სადაო!
მამა, დედა, ძმა თვალითა ველარა მხედავს, ა დაო,
ძეთა და ასულთაგანაც გამხადა უღირსადაო. [...]

ორგემაგე არს საწუთო: ხან ნოტიობს, ხან კი გვაღავს;
დღეს რომ კარგი წინ გიმძღვაროს, უკან მოგადევნებს ხვალ ავს.
ნუ ენდობი, მოგატყუებს, ისარს ისვრის, მშვილდს კი მაღავს.
მას დავნატრი, ვინცა სწორედ ხვლად საწუთოს გზას
გაჰკვალავს.

მიდი-მოდის ეს სოფელი, ქარტეხილთა ზღვისებრ ღელავს!
უკან დასდევს დრო და ჟამი, მის ნაქსელავს ქსოვს და სთელავს.
ის მჭლე კაცი ცელს რას აქნევს, რასა სთიბავს, რასა სცელავს?
ამად ვსწუნობ საწუთოსა, სულ ბნელია, რასაც ელავს!“

(გურამიშვილი, 2017, გვ. 122, 124).

ამგვარად, საწუთო, ე. ი. ამ ქვეყნად ადამიანის ეგზისტენცია, აქემოფობა, „დაზაინ“-ი (გერმ. Dasein) დახასიათებულია როგორც მოუხელთებელი, განუჭვრეტელი, არაპროგნოზირებადი, სტიქიური ფენომენი, რომლის წიაღში არსებობაც ბოლოს სიკვდილით, ანუ გარდა-

უვალი გაქრობით მთავრდება – „ის მჭლე კაცი ცელს რას აქნევს, რასა სთიბავს, რასა სცელავს?“. შესაბამისად, ამ ვანიტალური პერსპექტივიდან სულზე ზრუნვა და მარადიული სასუფეველის დამკვიდრებაზე ფიქრი („ამად სჯობს, ხორცი უვარჰყო, სულსა ულოცო, უწირო“) „დავითიანის“ ლირიკული გმირისთვის ავტომატურ, მექანიკურ და, ამგვარად, გაუაზრებელ, უმწეო და ამაო ქცევად მოსჩანს; ამ ვანიტალური პერსპექტივიდან რელიგიური მოტივები მისთვის ილუზიაა, ქრისტიანული სწავლება მარადიულ საღვთო სასუფეველზე ფიქციად გადაიქცევა, *რწმენა* კი მხოლოდ და მხოლოდ გამოგონილი მეტაფიზიკური ნუგეშია.

ამგვარად, თუკი გავყვებით „დავითიანის“ ლირიკული გმირის ზემორე ვანიტალურ მსოფლგანცდას, რელიგიურ რწმენაზე და უფლის სასოებაზე, საბოლოოდ, ამქვეყნიური ეგზისტენციით გამოწვეული და უკიდურესად გამძაფრებული ამაოებისა და სასოწარკვეთის განცდა მძლავრობს – „ამად ვსწუნობ საწუთროსა, სულ ბნელია, რასაც ელავს!“. ამიტომ, პოემის ამ თავში („დავით გურამისშვილისაგან საწუთოს სოფლის სამდურავი“) კულმინირებულია ქართული ბაროკოს *ვანიტალურობა* (ანტითეზა) და შეიძლება ითქვას, რომ ეს თავი ქმნის პოემის *ანტითეტიკის* მეორე, ანტითეზურ შემადგენელს, რომელიც უპირისპირდება ლირიკული გმირისაგან პოემის წინა თავებში გამოვლენილ რწმენითა და სასოებით აღვსილ ქრისტიანულ სტოიციზმს (თეზა) (იხ. თავები: „ოდეს დავით ავის დღისაგან შეწუხებული სვინდისის მხილებით ელვისაგან გამოქობილი კლდე იპოვნა და იმას შეეფარა, იქიდანამ გამოსულმან ილოცა“, „უცხოთ ნახვის შიშით მუხლთმოჭრის დროს დავითის ლოცვა და გალობა“) (გურამიშვილი, 2017, გვ. 88, 92-94).¹

¹ შდრ.: „ბაროკოს ეპოქისათვის დამახასიათებელია პიროვნების გაორება, წინააღმდეგობრიობა, კონტრასტი, პოლარულობა, ანტითეზა. ეს თვისებები თავისთავად დინამიურ ელემენტებს შეიცავს, რაც ძლიერი შინაგანი დაძაბულობით არის აღბეჭდილი. ბაროკოს აზროვნებისა და აღქმის ძირითად საშუალებად იქცა ანტითეზა (აქ სწორი იქნებოდა, თქმულიყო „ანტითეტიკა“ ან „ანტითეზურობა“ – ვ. ბ.), რადგან ადამიანს როგორც შინაგანი, ისე გარეგანი განხეთქილების ღრმა გრძნობა დაეუფლა. [...] ანტითეზურობა, როგორც გურამიშვილის აზროვნების სტილი, მისი შემოქმედებითი მეთოდის ერთ-ერთი მძლავრი მახასიათებელი და მისი პოეტური ხელოვნების არსებითი ნიშანია“ (ნაჭყეაძე, 2009, გვ. 152, 153).

დასკვნა

ამგვარად, თუკი გრიფიუსის სონეტში ოცდაათწლიანი ომის ფონზე ასახულია საკუთარი ქვეყნის („მამულის“) საბოლოო დაქცევა, ნაწინასწარმეტყველებია >>ობიექტური<< მომავალი – ზოგადსაკაცობრიო კატასტროფა, გადმოცემულია აპოკალიფსური ვიზიონები და ტრაგიკულად განცდილია ამ აპოკალიფსისის მოლოდინი, მაშინ გურამიშვილის ლირიკულ პოემაში გვაქვს სუბიექტურ ეგზისტენციურ ხვედრზე ფოკუსირება და მასზე რეფლექსიები, რაც გამოწვეულია აზრიორული ობიექტური *ეგზისტენციალიზმით* – პოლიტიკური დესტაბილიზაციითა (ისტორიული ფაქტორი) და „ორგემაგე“ „საწუთოს სოფლის“, „საწუთოს“ მუხანათობით, ანუ ეგზისტენსის სტიქიურობითა და განუქვრეტელობით (ონტოლოგიური ფაქტორი) – „არ დაიჭირვის ხელშია, რაგინდ რომ ბჭალი უჭირო“. აქ კი გურამიშვილის პოემის ლირიკული გმირის სუბიექტივიზმი, კერძოდ, მისი *სუბიექტური* რეფლექსიები საკუთარ ეგზისტენციაზე, მოულოდნელად გადაიქცევა *ობიექტურ* და განზოგადებულ ეგზისტენციურ მოცემულობად: სარტრის ტერმინოლოგიით რომ ვთქვათ, „დავითიანის“ ლირიკული გმირის ეგზისტენცია ჩაეწერება *ჯერარსისა/ჯერარსებულისა* (ფრანგ. en-soi, გერმ. An-sich-sein, Existenz) და *არსის/არსების* (ფრგ. pour-soi, გერმ. Für-sich-sein, Essenz) ობიექტურად მოცემულ დიალექტიკაში (Galle, 2009, p. 20; Seibert, 1997, p. 128), ე. ი. ჩაეწერება *არსებულისა* (აქ: ყოფიერებისა) და *არსების* (აქ: ადამიანის) ობიექტურად მოცემულ დიალექტიკაში, როდესაც ჯერ (!) *არსებული* და მისი ონტოლოგიური მონაცემებია და შემდეგ (!) ამ მონაცემებში ჩაწერილი ადამიანის პირადი *ეგზისტენცია*, *არსებობა*. ამიტომ a priori გვაქვს ეგზისტენციური ვითარება, როდესაც უკვე *არსებული* („ჯერარსი“) და მისი ონტოლოგიური მონაცემები (მაგ., დაბადება, სიკვდილი, ისტორიული ყოფა, დროითობა, დროებითობა, წარმავლობა, არარა და ა. შ.) ყოველთვის წინ უსწრებენ და წინ ხვდებიან ადამიანსა (შესაბამისად, „დავითიანის“ ლირიკულ გმირსა) („არსსა“/არსებასა) და მის კერძო ეგზისტენციას, ხოლო ეს ონტოლოგიური მონაცემები სწორედ ისეთად ევლინებიან ადამიანს (შესაბამისად, „დავითიანის“ ლირიკულ გმირს), როგორადაც ისინი უკვე წინასწარაა გაწერილი, როგორადაც ისინი უკვე წინასწარ არსებობენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- გურამიშვილი, დ. (2017). დავითიანი. თბილისი: „ქარჩხაძის გამომცემლობა“.
- ნარკვევები... (1973). საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. IV. თბილისი: „საბჭ. საქართველო“.
- ნაჭყეზია, მ. (2009). ქართული ბაროკოს საკითხები. თბილისი: „მერანი“.
- ნაჭყეზია, მ. (2022). მხატვრული ტექსტი ლიტერატურულ მიმდინარეობათა კონტექსტში. თბილისი: „საჩინო“.
- ჯავახიშვილი, ივ. (1998). თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. XII. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- Deutsche Gedichte... (1976). Die schönsten deutschen Gedichte, hrsg. von A. Simon. München: Verlag Lothar Borowsky.
- Galle, R. (2009). Der Existentialismus. München: Verlag Wilhelm Fink.
- Meid, V. (2009). Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock. München: Verlag C. H. Beck.
- Niefanger, D. (2006). Barock. 2. Aufl., Stuttgart/Weimar: Verlag J. B. Metzler.
- Seibert, Th. (1997). Existenzphilosophie. Stuttgart/Weimar: Verlag J. B. Metzler.
- Sörensen, B. A. [Hg.] (2002). Geschichte der deutschen Literatur, Bd. I. München: Verlag C. H. Beck.

Referenses:

- Deutsche Gedichte... (1976). Die schönsten deutschen Gedichte, hrsg. von A. Simon. München: Verlag Lothar Borowsky.
- Galle, R. (2009). Der Existentialismus. München: Verlag Wilhelm Fink.
- Guramishvili, D. (2017). Davitiani. [Davitiani]. Tbilisi: „Karchkhadzis gamomtsemloba“.
- Javakhishvili, Iv. (1998). Tkhzulebani thormet t'omad, t'. XII. [The Works in 12 Volumes, Vol. XII]. Tbilisi: TSU gamomtsemloba.
- Meid, V. (2009). Die deutsche Literatur im Zeitalter des Barock. München: Verlag C.H. Beck.
- Nachkebia, M. (2009). Kartuli barokos sakithkhebi [Issues of Georgian Baroque]. Tbilisi: „Merani“.
- Nach'kebia, M. (2022). Mkhat'vruli t'ekst'i lit'erat'urul mimdinareobata k'ont'ekst'shi. [Literary Text in the Context of Literary Movements]. Tbilisi: „Sachino“.
- Nark'vevebi... (1973). Sakarthvelos ist'oriis nark'vevebi, t'. IV. [Issues in History of Georgia, Vol. IV]. Tbilisi: „Sabchotha Sakartvelo“.
- Niefanger, D. (2006). Barock, 2. Aufl., Stuttgart/Weimar: Verlag J. B. Metzler.
- Seibert, Th. (1997). Existenzphilosophie. Stuttgart/Weimar: Verlag J. B. Metzler.
- Sörensen, B. A. [Hg.] (2002). Geschichte der deutschen Literatur, Bd. I. München: Verlag C. H. Beck.